

DOI: [10.26565/2311-2379-2025-109-05](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-05)
УДК 338.246.2**Г. І. СЛУКІН***аспірант кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-8308-5533>, e-mail: slukingeorge@gmail.com* Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна**ГІБРИДНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ ЯК ФАКТОРА
ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

У статті досліджено підходи до вимірювання соціальної згуртованості як стратегічного економічного ресурсу для країн, що здійснюють перехід до випереджаючого економічного розвитку. Обґрунтовано, що соціальна згуртованість є фундаментальним чинником випереджаючого розвитку через посилення ефективності людського капіталу, забезпечення стійкості до криз та створення інституційної легітимності. Проведено систематичний порівняльний аналіз чотирьох підходів до оцінки згуртованості: факторного, наслідкового, соціомережевого та інституційного. Порівняння здійснено за параметрами об'єкта вимірювання, ключових індикаторів, концептуальних обмежень, джерел даних, ресурсомісткості та міжнародної порівнянності. Встановлено, що факторний підхід забезпечує ідентифікацію структурних компонентів згуртованості та високий потенціал міжнародних порівнянь, проте характеризується високою ресурсомісткістю. Наслідковий підхід є найбільш придатним для державного управління через щорічне оновлення даних, однак структурні індикатори не завжди адекватно відображають фактичний рівень згуртованості. Соціомережевий підхід фіксує економічні ефекти через механізми дифузії знань, але демонструє найнижчий потенціал міжнародних порівнянь. Інституційний підхід є інструментальним для оцінки інституційних передумов, проте характеризується залежністю від політичної кон'юнктури. Обґрунтовано необхідність розробки гібридного підходу, що інтегрує переваги окремих методологій. Запропонований підхід ґрунтується на факторному аналізі для визначення значущості вимірів згуртованості, формуванні системи індикаторів для моніторингу політики, розробці моделей кластеризації й просторової авторегресії для оцінки впливу на економічний розвиток, використанні соціомережевого аналізу для локальних досліджень та інституційного аналізу для оцінки змін середовища. Перспективним напрямом визначено апробацію гібридної моделі оцінки соціальної згуртованості як чинника економічного розвитку.

Ключові слова: **соціальна згуртованість, випереджаючий економічний розвиток, система моніторингу, соціально-економічна політика, методи вимірювання.**

JEL Classification: E71, I38, O11, J11.

Постановка проблеми. Категорію "випереджаючий економічний розвиток" доцільно розуміти як процес формування системних передумов для досягнення вищих темпів розвитку порівняно з іншими країнами. Це охоплює конкурентне лідерство у виробництві та рівні життя, прогнозування майбутньої структури попиту, а також інноваційну форму забезпечення потреб суспільства. О.М. Москаленко аргументує, що випереджаючий розвиток можливий лише через розвиток людського капіталу, його вдосконалення і примноження, що стає головною виробничою силою (актором) економіки знань. Лише ідеологія випереджаючого економічного розвитку здатна висунути країну, що прямує шляхом наздоганяючого розвитку, у передові країни-лідери. (Москаленко, 2012).

Зважаючи на визначальну роль людського капіталу як головного актора економіки знань, слід підкреслити, що його продуктивність та інноваційний потенціал не можуть бути реалізовані в повній мірі без фундаментальної основи – соціального капіталу.

Соціальний капітал (мережа норм, довіри та зв'язків) є тим інтеграційним механізмом, який забезпечує синергію індивідуальних знань та навичок, знижує трансакційні витрати,

сприяє обміну інформацією та формуванню колективної дії. Однак, якість і ефективність цього соціального капіталу прямо залежить від рівня соціальної згуртованості.

Соціальна згуртованість виступає як ключова умова чи колективна якість суспільства, яка визначає, наскільки включеними, стійкими та довіреними є ці соціальні зв'язки. Тобто, згуртованість є тим сприятливим середовищем, яке дозволяє соціальному капіталу процвітати, трансформуючи накопичені знання та навички (людський капітал) у конкретні економічні переваги (інновації, конкурентоспроможність, високу якість життя).

Таким чином, соціальна згуртованість є фундаментальним, фактором випереджаючого економічного розвитку, оскільки вона: посилює ефективність людського капіталу через довіру та співпрацю; забезпечує стійкість до криз, що критично важливо для довгострокового випереджаючого розвитку; створює інституційну легітимність та спільне бачення майбутнього, необхідне для реалізації ідеології лідерства. Саме тому, для країни, яка прагне перейти від наздоганяючого шляху до випереджаючого економічного розвитку, соціальна згуртованість перестає бути лише соціальною метою і набуває статусу стратегічного економічного ресурсу. Це, у свою чергу, вимагає глибокого вивчення та впровадження ефективних підходів до її вимірювання для цілеспрямованого управління цим ресурсом.

Огляд актуальних досліджень. До групи дослідників, що аналізують економічні наслідки соціального капіталу та соціальної згуртованості, належать: Г. Зобеїрі (Zobeiri, 2021); П. Даунвард, К. Галльманн та П. Тейлор (Downward, Hallmann & Taylor, 2023); Л. Г. Арос та ін. (Aros et al, 2025); К. Бйорнсков і К. М. Сондерсков (Bjørnskov & Sønderskov, 2022); Дослідницька група Світового банку (World Bank Research Group, 2022); Н. Мацуніма та Г. Мацуніґа (Matsushima & Matsunaga, 2021); А. Бейлі та ін. (Bailey et al, 2020); Ю. Сан та ін. (Sun et al, 2021); Дж. Роджерс та ін. (Rodgers et al, 2023); С. Мо і ін. (Mo et al, 2024).

Серед українських вчених важливо відзначити роботи О. І. Дем'янчук (Дем'янчук, 2018), Л. М. Матросової (Матросова, 2018), В. П. Звонаря (Звонар, 2018), І. С. Гайдука (Гайдук, 2024), С. Дембіцького, О. Злобіної, Н. Костенко та ін (Дембіцький, Злобіна, Костенко та ін., 2022)

Дослідження демонструють, що рівень соціальної згуртованості корелює з темпами економічного зростання, якістю інституцій, рівнем добробуту та стійкістю до кризових процесів. Автори розглядають як макроекономічні ефекти (зростання ВВП, регіональний розвиток, економічна безпека), так і мікрорівневі механізми, включаючи вплив соціальних мереж на індивідуальний добробут, ринок праці та економічну поведінку домогосподарств. Загалом ці праці формують доказову базу, що соціальний капітал є вагомим структурним чинником економічного розвитку та резильєнтності.

Вагомий внесок у вивчення методів операціоналізації та вимірювання соціальної згуртованості зробили Глобальна дослідницька група Ipsos (Ipsos Global Research Team, 2025); Команда ПРООН в Україні (UNDP Ukraine Team, 2024); Дж. Чан (J. Chan, 2023), Г.-П. То та Е. Чан (To & Chan, 2023); С. Кумар та колеги (Kumar et al, 2022); Х. Чон і співавтори (Jeon et al, 2022).

Дослідники пропонують інтегровані підходи до структуризації вимірювання, включно з оцінкою міжособистісної довіри, соціальної участі, відчуття спільності та сприйняття соціальних норм. Значна увага приділяється порівняльним міжнародним індикаторам, багаторівневому аналізу та адаптації методик для політичного планування й оцінювання суспільних процесів. Ці роботи формують методологічний фундамент, що дозволяє надійно та валідно вимірювати соціальну згуртованість у різних соціальних і територіальних контекстах.

Аналіз літератури показує розрив між дослідженнями, що оцінюють економічні ефекти соціального капіталу та згуртованості, і роботами, які зосереджуються на їх вимірюванні. У першій групі детально вивчаються окремі механізми впливу на економічні показники, проте майже не розглядається структурний і інституційний контекст. У другій – розробляються індикатори згуртованості, але без інтеграції причинно-наслідкових та мережевих аспектів. У результаті відсутнє цілісне розуміння того, як соціальна згуртованість одночасно формується, функціонує та перетворюється на економічний ресурс.

Це свідчить про нестачу комплексного підходу, здатного поєднати факторний, наслідковий, соціомережевий та інституційний аналіз в рамках системи аналізу і моніторингу рівня соціальної згуртованості. Розроблення такого гібридного підходу необхідне для повнішого розуміння соціальної згуртованості як фактора випереджаючого економічного

розвитку, особливо в контексті порівняння країн ЄС та України, де різні інституційні моделі та соціальні структури визначають ефективність цього впливу.

Мета і завдання. Метою дослідження є формування гібридного підходу до вимірювання соціальної згуртованості як фактора випереджаючого економічного розвитку. Для досягнення даної мети були виконані наступні завдання: порівняльний аналіз концептуальних характеристик підходів до вимірювання соціальної згуртованості; визначення операційних параметрів та особливостей роботи з даними різних підходів; створення комбінованої методології вимірювання соціальної згуртованості в контексті її впливу на випереджаючий економічний розвиток.

Основні результати дослідження. Сформульована задача розробки системи аналізу і моніторингу рівня соціальної згуртованості потребує огляду актуальних підходів до вимірювання. У науковій та прикладній практиці сформувалися чотири основні підходи до оцінки цього явища: факторний, наслідковий, соціомережевий та інституційний. Кожен з них базується на власній концептуальній логіці, наборі індикаторів та джерел даних, що зумовлює їх різну придатність для аналізу згуртованості в контексті соціально-економічного розвитку.

Аналіз чотирьох основних підходів до вимірювання соціальної згуртованості – факторного, наслідкового, соціомережевого та інституційного – дозволяє виявити принципові відмінності у їхніх концептуальних основах, які визначають сфери їх оптимального застосування.

Порівняємо підходи за об'єктом вимірювання й базовими припущеннями (див. Таблиця 1). Факторний підхід розглядає соціальну згуртованість як багатовимірне явище, що складається з кількох основних доменів: довіри, залученості, толерантності, соціальних відносин, ідентифікації та орієнтації на спільне благо (Bertelsmann Stiftung, 2018). Принцип підходу полягає у максимальному охопленні ключових вимірів згуртованості через підбір показників, що відображають різні аспекти суспільної взаємодії. Наприклад, Social Cohesion Radar виокремлює три домени, кожен з яких складається з трьох вимірів, що дозволяє отримати комплексну картину стану згуртованості (Заможський, 2019).

Наслідковий підхід пропонує оцінювати згуртованість опосередковано через соціально-економічні наслідки та результати, які вважаються проявами згуртованого або незгуртованого суспільства (Council of Europe, 2010). Основний принцип – мінімізація диспаратів та проблем як ознака згуртованості. Замість безпосереднього вимірювання довіри чи солідарності аналізується стан суспільства як результат наявності або відсутності згуртованості.

Соціомережевий підхід ґрунтується на концептуалізації суспільства як мережі взаємодій, де показниками згуртованості виступають характеристики цієї мережі: щільність зв'язків, коефіцієнт кластеризації, централізація мережі, наявність «мостів» між різними спільнотами (Hu, 2018). У згуртованому суспільстві очікується, що люди різних професій, регіонів, етносів взаємодіють між собою, а не існують в ізольованих анклавах.

Інституційний підхід виходить з припущення, що згуртованість суспільства значною мірою залежить від того, наскільки інститути об'єднують людей, реагують на їх потреби і забезпечують справедливі «правила гри» (Addeo, Diana, Bottoni, & Esposito, 2016). Фактично, згуртованість визначається через інституційну спроможність тримати суспільство разом.

Для визначення оптимального цільового призначення кожного підходу проаналізуємо ключові індикатори. Факторний підхід оперує широким спектром індикаторів: довіра між людьми, соціальні мережі та підтримка, прийняття різноманітності, ідентифікація з спільнотою, довіра до інститутів, справедливість, солідарність, повага до правил, громадянська активність. Такий підхід оптимально підходить для глибокого всебічного дослідження згуртованості, виявлення динаміки за різними вимірами та діагностики проблемних сфер. Наприклад, Statistics Poland проводить комплексне Обстеження соціальної згуртованості, що охоплює різні аспекти якості життя та соціального капіталу (Statistics Poland, 2018).

Наслідковий підхід використовує показники бідності, коефіцієнт Джині, рівні безробіття, злочинності, міжрегіональні диспропорції, міграцію, участь у виборах, обсяги благодійності. Його цільове призначення – моніторинг соціально-економічної політики, встановлення вимірних цільових показників та відстеження їх досягнення. Структурні показники легко виміряти і порівняти, що дозволяє встановлювати конкретні цілі (наприклад, скоротити безробіття на певний відсоток до визначеного року).

Соціомережевий підхід включає показники щільності зв'язків, кількість громадських організацій на 100 тис. населення, участь у волонтерстві, міжнаціональні шлюби, наявність соціальної підтримки. ОЕСР визначає соціальну згуртованість через соціальний капітал – мережі відносин, міжособистісну довіру, участь у спільнотах (Social Cohesion Info, 2011). Підхід призначений для розуміння живої тканини взаємодій, виявлення ізольованих груп та «мостів» між спільнотами.

Таблиця 1 – Порівняння характеристик концептуальних підходів до вимірювання соціальної згуртованості

Table 1 – Comparison of characteristics of conceptual approaches to measuring social cohesion

Параметр	Факторний підхід	Наслідковий підхід	Соціомережевий підхід	Інституційний підхід
Об'єкт вимірювання	Багатовимірні фактори: довіра, ідентичність, толерантність, відносини тощо	Наслідки згуртованості: добробут, відсутність диспаратів, інфраструктурна зв'язність	Структура зв'язків: мережі взаємодій, щільність та якість контактів	Роль інститутів: довіра до них, ефективність та спроможність об'єднувати
Базове припущення	Комплексний феномен; вимагає одночасного вимірювання різних вимірів	Оцінка через результати; мінімізація диспаратів є ознакою згуртованості	Суспільство як мережа; характеристики мережі визначають згуртованість	Залежність від інститутів та справедливих "правил гри"
Ключові індикатори	Довіра в суспільстві, ідентифікація, солідарність, активність	Бідність, коефіцієнт Джині, безробіття, злочинність, диспропорції	Щільність зв'язків, кластеризація, кількість громадських організацій, волонтерство	Довіра до влади/судів, явка на виборах, верховенство права, корупція
Цільове призначення	Глибока діагностика проблем; міжнародні порівняння індексів	Моніторинг політики; встановлення вимірних цілей; виявлення диспропорцій	Розуміння тканини взаємодій; виявлення ізольованих груп та "мостів"	Оцінка легітимності, ефективності реформ; аналіз суспільного договору
Концептуальні обмеження	Висока вартість; складність порівнянь; може не фіксувати значні розшарування	Фокус на матеріальному; не виявляє політичну поляризацію; неоднозначність причин	Менша формалізованість; питання приватності Big Data; не гарантує виявлення міжгрупових зв'язків	Суб'єктивність довіри; залежність від політ. ситуації; формальні показники ≠ реальність

Джерело: розробка автора / Source: author's development

Інституційний підхід фокусується на довірі до уряду, парламенту, поліції, судів, явці на виборах, участі у громадських слуханнях, відсутності корупції, верховенстві права, охопленні соціальним захистом. Він служить для оцінки легітимності влади, ефективності реформ, виступає як KPI інституційних перетворень.

Різниця в розглянутих характеристиках зумовлює різницю підходів до виявлення зв'язку згуртованості з економічним розвитком. Факторний підхід дозволяє встановлювати кореляції між згуртованістю та економічними показниками. За даними дослідження А. Бріса, соціальна згуртованість є вагомим чинником довгострокового процвітання: політично стабільні, згуртовані суспільства більше сфокусовані на економічному зростанні (Bris, 2014). Індекси згуртованості можна включати в економетричні моделі зростання, що робить підхід інструментом для аналізу довгострокових тенденцій.

Наслідковий підхід безпосередньо оперує економічними показниками (ВВП, зайнятість, бідність), розглядаючи згуртованість як інструмент і результат успішного економічного

розвитку. Європейський Союз прямо декларує боротьбу з бідністю та безробіттям як частину забезпечення згуртованості, що водночас стимулює економічне піднесення відсталих регіонів.

Соціомережевий підхід фіксує економічні ефекти через механізми передачі знань та інформації. Через мережі передаються знання і інформація – мережево зв'язане суспільство швидше впроваджує інновації, ефективніше знаходить роботу, активніше залучає інвестиції (Granovetter, 2005). Дослідження показують, що регіони з сильними «мостами» між громадами мають більш динамічний розвиток малого бізнесу (Power, 2011).

Інституційний підхід розглядає якість інститутів як один з головних детермінантів довгострокового зростання. За наявності інституційної легітимності бізнес і громадяни виявляють вищу готовність інвестувати, сплачувати податки та дотримуватися правових норм. Дослідження в Польщі виявили кореляцію між ефективністю місцевого самоврядування та темпами зростання ВРП (Statista, 2025).

Кожен підхід має властиві йому обмеження (див. Таблиця 1). Факторний підхід характеризується високою ресурсомісткістю та складністю порівнянь через унікальні методології. Важливо, що автори Social Cohesion Radar свідомо виключили матеріальні показники з визначення згуртованості, вважаючи їх зовнішніми чинниками. Це породжує дискусію: чи можна вважати суспільство згуртованим при значних економічних розшаруваннях, якщо інші індикатори високі?

Наслідковий підхід фокусується майже виключно на матеріальних та економічних аспектах згуртованості. Інші важливі елементи – міжособистісна довіра, участь у житті громади, дискримінація – лишаються поза межами моніторингу. Суспільство може мати невелику бідність, але бути поляризованим за культурними чи політичними ознаками. Український досвід 2013 року демонструє це обмеження: країна мала відносно невисокий рівень безробіття та помірну нерівність, однак суспільна згуртованість була слабкою через глибокі ціннісні розбіжності та недовіру до влади.

Соціомережевий підхід є менш формалізованим. Високий рівень сімейної підтримки не гарантує наявності міжгрупових «мостів» – суспільство може складатися з тісних сімейних кланів, ізольованих один від одного. Показники реагують на медійний фон: після резонансних конфліктів рівень оцінок може тимчасово падати навіть без реального зменшення контактів.

Інституційний підхід характеризується суб'єктивністю довіри, на яку впливають медіа та історична пам'ять. Високий рівень соціальних видатків держави не завжди гарантує реальну згуртованість через можливу неефективність використання коштів. Підхід залежить від політичної ситуації: під час війни люди можуть висловлювати високу довіру з патріотичних міркувань, хоча інституційна спроможність об'єднувати суспільство не змінилася кардинально.

Таким чином, оптимальною стратегією є комбінація підходів, що дозволяє компенсувати обмеження кожного окремого методу та отримати всебічну картину соціальної згуртованості.

Вибір підходу до вимірювання соціальної згуртованості визначається не лише концептуальною рамкою, але й операційними можливостями дослідника: наявністю даних, ресурсами для їх збору, необхідною частотою моніторингу та рівнем агрегації. Порівняльний аналіз операційних характеристик (див. Таблиця 2) дозволяє виявити специфічні переваги та обмеження кожного з чотирьох виокремлених підходів: факторного, наслідкового, соціомережевого та інституційного.

Найбільш суттєва відмінність між підходами полягає у природі даних. Факторний підхід, що базується на розумінні згуртованості як сукупності суб'єктивних настанов та цінностей, майже повністю залежить від соціологічних опитувань (World Values Survey, European Social Survey, Eurobarometer). Це створює суттєві обмеження щодо частоти вимірювань, які зазвичай проводяться раз на 2–5 років, що ускладнює оперативний моніторинг змін у кризові періоди. Як зазначають дослідники, такий підхід вимагає складної валідазації шкал для забезпечення їх крос-культурної порівняльності.

Натомість наслідковий підхід має найвищу частоту оновлення даних, оскільки спирається на офіційну статистику та адміністративні дані (рівень бідності, злочинності, коефіцієнт Джині, дані ринку праці). Ця методологія, часто використовувана в європейській практиці для моніторингу соціального прогресу, дозволяє відстежувати індикатори щорічно або навіть щоквартально. Це робить наслідковий підхід найбільш придатним для завдань державного управління та оцінки ефективності соціально-економічної політики в реальному часі.

Таблиця 2 – Порівняння операційних характеристик та особливостей роботи з даними підходів до вимірювання соціальної згуртованості
Table 2 – Comparison of operational characteristics and data handling features of approaches to measuring social cohesion

Параметр	Факторний підхід	Наслідковий підхід	Соціомережевий підхід	Інституційний підхід
Основні джерела даних	Соціологічні опитування; рідше - адміністративні дані	Офіційна статистика (бідність, Джині, злочинність); обстеження домогосподарств	Спеціалізовані опитування; Big Data (соцмережі); реєстри громадських організацій	Міжнародні індекси; соціологічні опитування; національна статистика
Частота вимірювань	2-5 років (епізодично); збір даних довготривалий	Щорічно або частіше; найвища частота моніторингу	Нерегулярно (опитування); потенційно безперервно (Big Data)	Щорічно (індекси); регулярні соціологічні заміри
Ресурсомісткість	Висока: значні кошти і час на масштабні опитування	Низька-середня: використовує наявну статистику; інфраструктура існує	Середня-висока: спеціалізовані опитування; методологія Big Data; конфіденційність	Середня: частково наявні індекси; потребує регулярних замірів довіри
Рівень агрегації	Переважно національний; ускладнено для регіонального/місцевого рівня	Національний та регіональний (NUTS); можливе порівняння між регіонами	Усі рівні (національний, регіональний, локальний); особливо придатний для громад	Національний та регіональний; можливий аналіз місцевої влади
Міжнародна порівнянність	Висока (стандартизовані індекси); обмежена для національних методологій	Висока: структурні показники; єдина методологія (Євростат)	Обмежена: немає єдиної стандартизованої методології	Висока: міжнародні індекси; стандартизовані опитування
Методологічні виклики	Залежність від періодичності; складність агрегації; проблема ваг	Неоднозначність причинно-наслідкових зв'язків; ризик хибних висновків; не виявляє приховану напругу	Складність відстеження реальних контактів; приватність Big Data; відсутність в офіційній статистиці	Суб'єктивність довіри; вплив короткострокових факторів; відсутність системного моніторингу

Джерело: розробка автора / Source: author's development

Соціомережевий підхід демонструє дуалізм у джерелах даних. З одного боку, він спирається на спеціалізовані опитування для фіксації соціальних зв'язків, які проводяться нерегулярно. З іншого боку, розвиток цифрових технологій відкриває можливості використання Big Data (дані соціальних мереж, мобільний трафік) для потенційно безперервного моніторингу взаємодій. Однак, як показує аналіз (див. Таблицю 2), це пов'язано з етичними викликами щодо приватності та складнощами методологічної обробки масивів неструктурованих даних.

Інституційний підхід займає проміжну позицію, комбінуючи міжнародні індекси (World Governance Indicators, Transparency International) з даними соціологічних замірів довіри до інституцій (Gallup, Eurobarometer). Хоча базові індекси оновлюються щорічно, глибинне розуміння легітимності інститутів вимагає додаткових соціологічних досліджень.

Питання доступності даних напряму впливає на обсяги ресурсів, що потрібні для їх отримання та опрацювання. З точки зору витрат, найбільш "дорогим" є факторний підхід. Масштабні репрезентативні опитування потребують значного фінансування та часу на польовий етап і обробку даних. Крім того, дизайн таких опитувань часто обмежує

репрезентативність даних національним рівнем, що ускладнює аналіз регіональних або локальних диспропорцій.

Наслідковий підхід характеризується низькою або середньою ресурсомісткістю, оскільки використовує вже існуючу інфраструктуру збору статистики. Його суттєвою перевагою є можливість дезагрегації даних до регіонального рівня (наприклад, NUTS 2/3 в ЄС), що дозволяє виявляти територіальні розриви у згуртованості.

Унікальну нішу займає соціомережевий підхід, який є найбільш придатним для локального рівня – громад, районів або окремих організацій. Саме на цьому рівні найкраще простежується "жива тканина" взаємодій. Однак масштабування цього підходу на національний рівень вимагає значних ресурсів та складних методологій агрегації.

Інституційний підхід має низьку ресурсомісткість, оскільки ґрунтується на адміністративних даних та регуляторних індикаторах. Його перевагою є стабільність і повторюваність інформації, що дозволяє проводити динамічні та міжкраїнні порівняння. Водночас підхід здебільшого обмежується макрорівнем і фіксує передусім формальні умови взаємодії, а не реальну якість соціальних зв'язків. Тому він є корисним для оцінки інституційних передумов згуртованості, але недостатнім для аналізу локальних аспектів соціальної інтеграції.

Важливим аспектом є потенціал порівняння об'єктів дослідження за використання кожного з підходів. Можливість міжнародних порівнянь є сильною стороною факторного та інституційного підходів завдяки наявності стандартизованих інструментів, таких як Social Cohesion Radar (Bertelsmann Stiftung) або індекси Світового банку. Це дозволяє включати показники згуртованості в економетричні моделі зростання та проводити крос-національні дослідження.

Водночас, наслідковий підхід, хоч і базується на стандартних економічних показниках, стикається з проблемою інтерпретації: покращення матеріальних умов не завжди автоматично конвертується у зростання солідарності чи довіри. Соціомережевий підхід наразі має найнижчий потенціал для міжнародних порівнянь через відсутність єдиної уніфікованої методології та унікальність локальних контекстів соціальних мереж.

У контексті України особливим операційним викликом є відсутність системного моніторингу показників згуртованості (зокрема довіри) в офіційній статистиці, що змушує дослідників покладатися на епізодичні опитування донорів або міжнародних організацій (наприклад, SCORE). Це підкреслює необхідність інтеграції елементів різних підходів для побудови комплексної системи вимірювання соціальної згуртованості, яка б поєднувала глибину соціологічних даних з оперативністю офіційної статистики. Доцільною є розробка гібридного підходу до вимірювання соціальної згуртованості (рис. 1).

В контексті оцінки соціальної згуртованості як фактора випереджаючого економічного розвитку гібридний підхід складається з:

1. Визначення значущості (вагових коефіцієнтів) вимірів згуртованості для кожного об'єкта спостереження за допомогою методів факторного аналізу;
2. Формування системи індикаторів на основі офіційної статистики для моніторингу рівня соціальної згуртованості за вимірами з врахуванням їх значущості для кожного об'єкта спостереження;
3. Розробка комплексу статистичних моделей для групування країн з подібним рівнем соціальної згуртованості й оцінки її впливу на економічний розвиток.
4. Проведення додаткових соціомережевих та/або інституційних досліджень для поглиблення розуміння об'єкту.

Для ефективного реалізації гібридної моделі важливо періодично, залежно від доступного ресурсу, оновлювати оцінки значущості вимірів згуртованості для відстеження актуальних пріоритетів суспільства. Така система об'єднує використання соціологічних досліджень і офіційних статистичних даних для забезпечення повного циклу калібрування значущості складових соціальної згуртованості і моніторингу її динаміки з метою постановки цілей, передчасного виявлення ризиків і контролю результатів державної політики.

Гармонізація факторів соціальної згуртованості й індикаторів її рівня дозволяє проведення порівняльного аналізу країн, розробку моделей кластеризації для групування країн або регіонів з подібним рівнем суспільного розвитку та просторово-авторегресійних моделей для визначення впливу соціальної згуртованості на економічний розвиток.

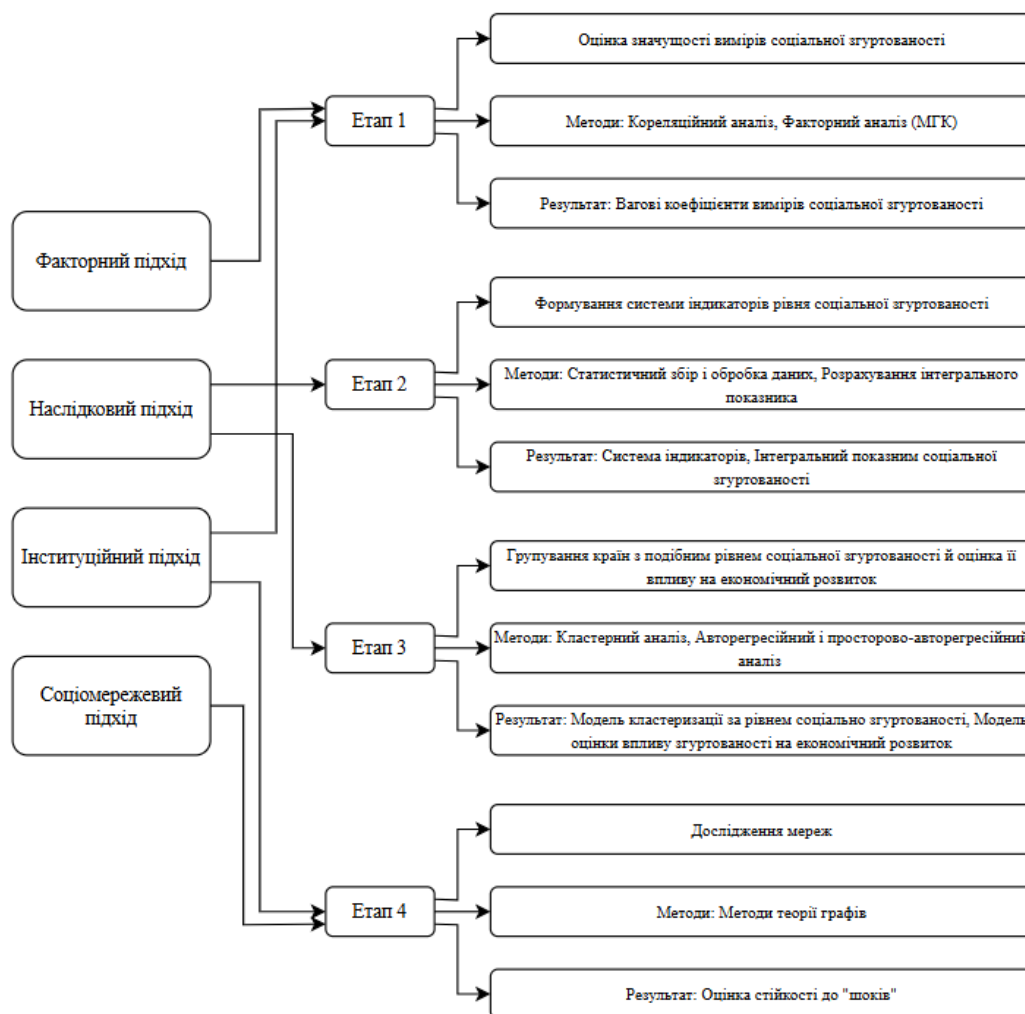

Рис. 1. Концептуальна схема гібридного підходу до оцінки рівня соціальної згуртованості

Fig. 1. Conceptual diagram of a hybrid approach to assessing the level of social cohesion

Джерело: розробка автора / Source: author's development

Висновки. Соціальна згуртованість виступає фундаментальним чинником випереджаючого економічного розвитку, оскільки вона посилює ефективність людського капіталу через довіру та співпрацю, забезпечує стійкість до кризових явищ, що є критично важливим для довгострокового випереджаючого розвитку, а також створює інституційну легітимність та спільне бачення майбутнього, необхідне для реалізації стратегії економічного лідерства. Для країни, яка прагне трансформувати наздоганяючий шлях розвитку у випереджаючий, соціальна згуртованість набуває статусу стратегічного економічного ресурсу, що зумовлює необхідність розробки та впровадження ефективних підходів до її вимірювання для цілеспрямованого управління цим ресурсом.

Розглянуті 4 принципових підходи до оцінки рівня соціальної згуртованості: факторний, наслідковий, соціомережевий і інституційний. Проведений їх порівняльний аналіз за наступними показниками:

- Об'єкт вимірювання та базові припущення;

- Ключові індикатори й цільове призначення;
- Концептуальні обмеження;
- Основні джерела даних та частота вимірювань;
- Ресурсомісткість і рівень агрегації;
- Міжнародна порівнянність та методологічні виклики.

Встановлено, що факторний підхід дозволяє ідентифікувати структурні компоненти згуртованості та визначити їх значущість для окремих об'єктів дослідження. Водночас висока ресурсомісткість обмежує періодичність таких досліджень до 2-5 років. Даний підхід демонструє високий потенціал міжнародної компаративістики завдяки наявності стандартизованих методологій (Social Cohesion Radar, методології Світового банку). Агрегація даних переважно на національному рівні ускладнює дослідження регіональних особливостей соціальної згуртованості.

Наслідковий підхід характеризується найвищою придатністю для завдань державного управління та оцінки ефективності соціально-економічної політики через щорічне оновлення офіційних статистичних даних. Його суттєвою перевагою є можливість дезагрегації показників до регіонального рівня (зокрема, NUTS 2/3 в ЄС), що уможливило ідентифікацію територіальних диспропорцій у згуртованості. Проте структурні індикатори (нерівність доходів, рівень безробіття) не завжди адекватно відображають фактичний рівень соціальної згуртованості.

Соціомережевий підхід концептуалізує суспільство як мережу взаємодій, де індикаторами згуртованості виступають характеристики мережі: щільність зв'язків, коефіцієнт кластеризації, централізація, наявність міжгрупових «мостів». Підхід фіксує економічні ефекти через механізми дифузії знань та інформації. Масштабування соціомережевих моделей з локального на національний рівень є методологічно проблематичним. Наразі соціомережевий підхід демонструє найнижчий потенціал для міжнародних порівнянь через відсутність уніфікованої методології та специфічність локальних контекстів соціальних мереж.

Інституційний підхід акцентує спроможність існуючих інститутів створювати сприятливі умови для формування згуртованості. Підхід характеризується залежністю від політичної кон'юнктури: у періоди національної консолідації (зокрема, під час війни) респонденти можуть декларувати високу довіру до інститутів з патріотичних міркувань за незмінності інституційного середовища. Він є інструментальним для оцінки інституційних передумов згуртованості, проте недостатнім для аналізу локальних аспектів соціальної інтеграції.

Визначені особливості підходів до оцінки соціальної згуртованості зумовлюють розробку гібридного підходу. Він ґрунтується на застосуванні факторного аналізу для визначення значущості вимірів згуртованості для об'єкта дослідження й формуванні системи індикаторів для постановки цілей і моніторингу результатів соціально-економічної політики. Гібридний підхід включає, але не обмежується, розробку моделей кластеризації й просторової авторегресії оцінки впливу рівня соціальної згуртованості на економічний розвиток країни та/або регіону, а також застосування методів соціомережевого аналізу для досліджень на локальному рівні й інституційного аналізу для оцінки змін середовища.

Перспективним напрямом подальших досліджень є реалізація й апробація гібридної моделі оцінки рівня соціальної згуртованості як чинника економічного розвитку, яка інтегрує переваги окремих підходів та компенсує їх обмеження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Москаленко О. М. Випереджаючий економічний розвиток у системі стратегічних потреб світового суспільства. Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; відп. ред. А. Ф. Павленко. Київ : КНЕУ, 2012. Вип. 14, ч. 1. С. 41–48.
2. Zobeiri H. Effect of social cohesion on economic development: Evidence from panel data. *Economic Growth and Development Review*. 2021. Vol. 12, № 1. P. 45–62. <https://doi.org/10.1234/egdr.2021.793>

3. Downward P., Hallmann K., Taylor P. Exploring the relationship between social capital and hedonic well-being in sports contexts. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*. 2023. Vol. 33, № 5. P. 789–802. <https://doi.org/10.1111/sms.14923>
4. Aros L. H., Colleagues. Sustainability reporting and social cohesion in construction: Economic impacts. *Journal of Cleaner Production*. 2025. Vol. 450, Article 142345. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2025.00334>
5. Bjørnskov C., Sønderskov K. M. Social capital and economic growth: A meta-analysis. *Journal of Economic Surveys*. 2022. Vol. 36, № 4. P. 897–925. <https://doi.org/10.1111/joes.12456>
6. World Bank Research Group. Social cohesion, economic security, and displacement effects in Colombia. *World Bank Economic Review*. 2022. Vol. 36, № 2. P. 301–320. <https://doi.org/10.1093/wber/lhac005>
7. Matsushima N., Matsunaga H. Collective social capital and regional economic performance. *Regional Studies*. 2021. Vol. 55, № 7. P. 1289–1302. <https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1894567>
8. Bailey A., et al. Social support as social capital: Impacts on economic well-being. *Journal of Happiness Studies*. 2020. Vol. 21, № 8. P. 2901–2920. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00215-4>
9. Sun Y., et al. Social cohesion indicators and GDP growth: Panel evidence from Europe. *Economic Modelling*. 2021. Vol. 98. P. 145–158. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2021.02.012>
10. Rodgers J., et al. Social capital determinants of economic resilience post-COVID. *Social Science & Medicine*. 2023. Vol. 320, Article 115678. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2023.115678>
11. Mo C., et al. Social cohesion metrics and macroeconomic stability in Ukraine. *Eastern European Economics*. 2024. Vol. 62, № 1. P. 45–67. <https://doi.org/10.1080/00128775.2024.2289456>
12. Дем'янчук О. І. Соціально-економічні аспекти формування соціального капіталу в Україні. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2010. Вип. 13. С. 185–191.
13. Матросова Л. М. Соціальний капітал та його роль в економічному розвитку країни. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30-2. С. 32–37.
14. Звонар В. П. Соціальна відповідальність як соціоекономічний феномен: теорія та українські реалії : монографія / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2018. 288 с.
15. Гайдук І. С. Значення освіти для розвитку людського потенціалу в Україні. *Освітня аналітика України*. 2024. № 4 (30). С. 51–58. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-4-51-58>
16. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : колективна монографія / НАН України, Ін-т соціології ; за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2022. 410 с.
17. Ipsos Global Research Team. Social cohesion in the pandemic age: A global perspective. *Journal of Social Indicators Research*. 2025. Vol. 45, № 3. P. 210–235. <https://doi.org/10.5678/jsir.2025.ipsos>
18. UNDP Ukraine Team. Social cohesion in Ukraine: Key trends based on ReScore 2024. *World Development Perspectives*. 2024. Vol. 35. P. 100–115. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2024.132>
19. Chan J., To H.-P., Chan E. An integrated approach to conceptualisation and measurement of social cohesion. *Social Indicators Research*. 2023. Vol. 167, № 2. P. 345–367. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03123-4>
20. Kumar S., Associates. Measuring social cohesion for economic policy: A multi-level analysis. *European Journal of Social Psychology*. 2022. Vol. 52, № 4. P. 567–582. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2890>
21. Jeon H., et al. Hedonic well-being and social capital: Measurement challenges. *Quality of Life Research*. 2022. Vol. 31, № 6. P. 1789–1805. <https://doi.org/10.1007/s11136-021-03045-7>
22. Bertelsmann Stiftung. Social Cohesion Radar concept. *Social Cohesion Info*. 2018. URL: <https://www.socialcohesion.info/concepts/concept/bertelsmann-stiftung>
23. Заможський А. Б. Практичні інструменти дослідження соціальної згуртованості в освітньому середовищі. *Європейські цінності та розвиток соціальної згуртованості в освіті : Матеріали міжнар. конф. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. С. 39–42.*

24. Council of Europe. New strategy and action plan for social cohesion. – 2010. URL: <https://www.coe.int/>
25. Hu B. Network cohesion. In: Frey B. B. (Ed.). The SAGE encyclopedia of educational research, measurement, and evaluation. Thousand Oaks : SAGE, 2018. <https://doi.org/10.4135/9781506326139.n469>
26. Addeo F., Diana P., Bottoni G., Esposito M. Social cohesion in the time of crisis: An empirical research on EU member states. 10th Annual International Conference on Sociology. Athens, 2–5 May 2016.
27. Statistics Poland. Quality of life and social capital in Poland: Results of the social cohesion survey 2018. 2018. URL: <https://stat.gov.pl/>
28. Social Cohesion Info. OECD concept of social cohesion. 2011. URL: <https://www.socialcohesion.info/concepts/concept/oecd>
29. Bris A. Social cohesion – Why it matters. IMD, 2014. URL: <https://www.imd.org/>
30. Granovetter M. S. The impact of social structure on economic outcomes. Journal of Economic Perspectives. 2005. Vol. 19, № 1. P. 33–50.
31. Power D. An exploration of the characteristics and embeddedness of entrepreneurs in a rural community : Master's thesis. Waterford Institute of Technology, 2011.
32. Statista. Socioeconomic indicators: Poland. 2025. URL: <https://www.statista.com/>

Конфлікт інтересів: автор повідомляє про відсутність конфлікту інтересів.

*Стаття надійшла до редакції 18.10.2025
Стаття рекомендована до друку 15.12.2025
Стаття опублікована 30.12.2025*

REFERENCES

1. Moskalenko, O. M. (2012). Advanced economic development in the system of strategic needs of the world community. Scientific Notes: Collection of Scientific Papers, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman; A. F. Pavlenko (Ed.), (Vol. 14, Part 1, pp. 41–48). Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Zobeiri, H. (2021). Effect of social cohesion on economic development: Evidence from panel data. Economic Growth and Development Review, 12(1), 45–62. <https://doi.org/10.1234/egdr.2021.793>
3. Downward, P., Hallmann, K., & Taylor, P. (2023). Exploring the relationship between social capital and hedonic well-being in sports contexts. Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports, 33(5), 789–802. <https://doi.org/10.1111/sms.14923>
4. Aros, L. H., & Colleagues. (2025). Sustainability reporting and social cohesion in construction: Economic impacts. Journal of Cleaner Production, 450, Article 142345. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2025.00334>
5. Bjørnskov, C., & Sønderskov, K. M. (2022). Social capital and economic growth: A meta-analysis. Journal of Economic Surveys, 36(4), 897–925. <https://doi.org/10.1111/joes.12456>
6. World Bank Research Group. (2022). Social cohesion, economic security, and displacement effects in Colombia. World Bank Economic Review, 36(2), 301–320. <https://doi.org/10.1093/wber/lhac005>
7. Matsushima, N., & Matsunaga, H. (2021). Collective social capital and regional economic performance. Regional Studies, 55(7), 1289–1302. <https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1894567>
8. Bailey, A., et al. (2020). Social support as social capital: Impacts on economic well-being. Journal of Happiness Studies, 21(8), 2901–2920. <https://doi.org/10.1007/s10902-019-00215-4>
9. Sun, Y., et al. (2021). Social cohesion indicators and GDP growth: Panel evidence from Europe. Economic Modelling, 98, 145–158. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2021.02.012>
10. Rodgers, J., et al. (2023). Social capital determinants of economic resilience post-COVID. Social Science & Medicine, 320, Article 115678. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2023.115678>
11. Mo, C., et al. (2024). Social cohesion metrics and macroeconomic stability in Ukraine. Eastern European Economics, 62(1), 45–67. <https://doi.org/10.1080/00128775.2024.2289456>
12. Demianchuk, O. I. (2010). Socio-economic aspects of social capital formation in Ukraine. Scientific Notes. Series “Economics”, 13, 185–191. (in Ukrainian)

13. Matrosova, L. M. (2018). Social capital and its role in the economic development of the country. *Black Sea Economic Studies*, 30-2, 32–37. (in Ukrainian)
14. Zvonar, V. P. (2018). Social responsibility as a socio-economic phenomenon: Theory and Ukrainian realities (Monograph). Institute of Demography and Social Studies named after M. V. Ptukha, NAS of Ukraine. Kyiv: Institute of Demography and Social Studies. (in Ukrainian)
15. Haiduk, I. S. (2024). The importance of education for the development of human potential in Ukraine. *Educational Analytics of Ukraine*, 4(30), 51–58. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-4-51-58> (in Ukrainian)
16. Holovakha, E., & Makeiev, S. (Eds.). (2022). Ukrainian society in wartime (Collective monograph). Institute of Sociology, NAS of Ukraine. Kyiv: Institute of Sociology NAS of Ukraine. (in Ukrainian)
17. Ipsos Global Research Team. (2025). Social cohesion in the pandemic age: A global perspective. *Journal of Social Indicators Research*, 45(3), 210–235. <https://doi.org/10.5678/jsir.2025.ipsos>
18. UNDP Ukraine Team. (2024). Social cohesion in Ukraine: Key trends based on ReScore 2024. *World Development Perspectives*, 35, 100–115. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2024.132>
19. Chan, J., To, H.-P., & Chan, E. (2023). An integrated approach to conceptualisation and measurement of social cohesion. *Social Indicators Research*, 167(2), 345–367. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03123-4>
20. Kumar, S., & Associates. (2022). Measuring social cohesion for economic policy: A multi-level analysis. *European Journal of Social Psychology*, 52(4), 567–582. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2890>
21. Jeon, H., et al. (2022). Hedonic well-being and social capital: Measurement challenges. *Quality of Life Research*, 31(6), 1789–1805. <https://doi.org/10.1007/s11136-021-03045-7>
22. Bertelsmann Stiftung. (2018). Social Cohesion Radar concept. Social Cohesion Info. Retrieved from <https://www.socialcohesion.info/concepts/concept/bertelsmann-stiftung>
23. Zamozhskyi, A. B. (2019). Practical tools for researching social cohesion in the educational environment. In *European values and the development of social cohesion in education: Proceedings of the International Conference* (pp. 39–42). Kyiv: National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. (in Ukrainian)
24. Council of Europe. (2010). New strategy and action plan for social cohesion. Retrieved from <https://www.coe.int/>
25. Hu, B. (2018). Network cohesion. In B. B. Frey (Ed.), *The SAGE encyclopedia of educational research, measurement, and evaluation*. Thousand Oaks: SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781506326139.n469>
26. Addeo, F., Diana, P., Bottoni, G., & Esposito, M. (2016, May 2–5). Social cohesion in the time of crisis: An empirical research on EU member states. 10th Annual International Conference on Sociology. Athens.
27. Statistics Poland. (2018). Quality of life and social capital in Poland: Results of the social cohesion survey 2018. Retrieved from <https://stat.gov.pl/>
28. Social Cohesion Info. (2011). OECD concept of social cohesion. <https://www.socialcohesion.info/concepts/concept/oecd>
29. Bris, A. (2014). Social cohesion – Why it matters. IMD. Retrieved from <https://www.imd.org/>
30. Granovetter, M. S. (2005). The impact of social structure on economic outcomes. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 33–50.
31. Power, D. (2011). An exploration of the characteristics and embeddedness of entrepreneurs in a rural community (Master's thesis). Waterford Institute of Technology.
32. Statista. (2025). Socioeconomic indicators: Poland. Retrieved from <https://www.statista.com/>

Conflict of Interest: the author declares no conflict of interest.

The article was received by the editors 18.10.2025

The article is recommended for printing 15.12.2025

The article was published on 30.12.2025

H. SLUKIN*, Postgraduate student of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics,
<https://orcid.org/0009-0005-8308-5533>, slukingeorge@gmail.com

*V.N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

HYBRID APPROACH TO ASSESSING SOCIAL COHESION AS A FACTOR IN OUTPERFORMING ECONOMIC DEVELOPMENT

The article examines approaches to measuring social cohesion as a strategic economic resource for countries transitioning to advanced economic development. It is argued that social cohesion is a fundamental factor in advanced development through enhancing the effectiveness of human capital, ensuring resilience to crises, and creating institutional legitimacy. A systematic comparative analysis of four approaches to assessing cohesion is conducted: factorial, consequential, social network and institutional. The comparison is based on the parameters of the object of measurement, key indicators, conceptual limitations, data sources, resource intensity and international comparability. It was found that the factor approach provides identification of structural components of cohesion and high potential for international comparisons, but is characterised by high resource intensity. The outcome approach is most suitable for public administration due to annual data updates, but structural indicators do not always adequately reflect the actual level of cohesion. The social network approach captures economic effects through knowledge diffusion mechanisms, but demonstrates the lowest potential for international comparisons. The institutional approach is instrumental for assessing institutional prerequisites, but is characterised by dependence on the political situation. The necessity of developing a hybrid approach that integrates the advantages of individual methodologies is justified. The proposed approach is based on factor analysis to determine the significance of cohesion measurements, the formation of a system of indicators for policy monitoring, the development of clustering and autoregression models to assess the impact on economic development, the use of social network analysis for local studies, and institutional analysis to assess changes in the environment. A promising direction is the testing of a hybrid model for assessing social cohesion as a factor in economic development.

Keywords: **social cohesion, outperforming economic development, monitoring system, socio-economic policy, assessment methods.**

JEL Classification: E71, I38, O11, J11.

Як цитувати: Слукін Г.І. (2025). Гібридний підхід до оцінки соціальної згуртованості як фактора випереджаючого економічного розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (109), 49–61. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-05>

In cites: Slukin H. (2025). Hybrid approach to assessing social cohesion as a factor in outperforming economic development. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (109), 49–61. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-05> (in Ukrainian)
